

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНА ІНТЕГРАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВО ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ

УДК 007:304:659.3:376-056.24

Л. М. Хавкіна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Соціокомунікаційні можливості адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства

Хавкіна Л. М. Соціокомунікаційні можливості адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства. Стаття присвячена визначенню соціокомунікаційних параметрів адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства, базових параметрів і варіантів участі медіа у формуванні громадської думки стосовно цієї категорії осіб. Вивчається наявний у сучасному українському соціумі та зокрема в інтегрованому навчальному середовищі комплекс проблем соціокомунікаційного, зокрема освітньо-соціалізаційного та адаптаційного характеру, пов'язаних як із існуванням негативних суспільних стереотипів (всередині групи та в широкій громадськості), так і з відсутністю низки чинників, здатних гармонізувати для таких осіб освітній процес та пов'язану із ним систему соціальної комунікації. Досліджується процес створення і оптимізації системи інтегрованої освіти в межах інформаційного суспільства.

Ключові слова: *особи з особливими потребами, інформаційне суспільство, соціокомунікаційне середовище, громадська думка, соціалізація, адаптація, інтеграція, суспільні стереотипи.*

Хавкіна Л. М. Социокommunikationные возможности адаптации и интеграции людей с особыми потребностями в условиях информационного общества. Статья посвящена определению социокommunikationных параметров адаптации и интеграции людей с особыми потребностями в условиях информационного общества, базовых параметров и вариантов участия медиа в формировании общественного мнения относительно этой категории людей. Изучается существующий в современном украинском социуме и в частности в интегрированной учебной среде комплекс проблем социокommunikationного, в частности образовательно-социализационного и адаптационного характера, связанных как с существованием негативных общественных стереотипов (внутри группы и у широкой общественности), так и с отсутствием ряда факторов, способных гармонизовать для таких людей образовательный процесс и связанную с ним систему социальной коммуникации. Исследуется процесс создания и оптимизации системы интегрированного образования в пределах информационного общества.

Ключевые слова: *люди с особыми потребностями, информационное общество, социокommunikationная среда, общественное мнение, социализация, адаптация, общественные стереотипы.*

Khavkina L. Socio-communicative possibilities of adaptation and integration of people with special needs in the information society. The article is devoted to the definition of the parameters of socio-communicative adaptation and integration of people with special needs in the information society, the basic parameters and options for media participation in forming public opinion with respect to this category of people. The author studies socio-communicative problems, in particular educational, socializative and adaptive, in the modern Ukrainian society, especially in integrated learning context. These problems are related to the existence of negative social stereotypes (within the group and general public) and to the absence of a number of factors that could harmonize for such people the educational process and the associated system of social communication. The author studies the creation and optimization of the system of integrated education within the information society.

Keywords: *people with special needs, the information society, socio-communicative context, public opinion, socialization, adaptation, social stereotypes.*

Наразі одним із актуальних завдань суспільного буття є визначення й обґрунтування основних соціокомунікаційних проблем осіб із

особливими потребами в ситуації інтегрованої освіти та специфіки їх вирішення в умовах інформаційного суспільства, розробка на основі

цих досліджень алгоритму заходів – низки стратегічно й тактично важливих дій, здатних гармонізувати зв'язки з громадськістю відповідної категорії осіб і зробити оптимальною їх соціалізацію та адаптацію, зокрема в навчальному процесі. Помітно актуалізуються відповідні проблеми в ситуаціях військових конфліктів, що наразі спостерігається в Україні.

Задля цього потенційно ефективною видається робота в напрямках: розробка параметрів оптимізації інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства, формування теоретичних і прикладних основ і принципів діагностики освітньо-соціалізаційних проблем осіб із особливими потребами шляхом вивчення суспільної думки за допомогою включеного і невключеного спостереження, опитувань тощо; проведення в цьому напрямку оптимізаційних корекційних заходів, здатних усунути негативні суспільні стереотипи, а також полегшити процес адаптації таких осіб у системі інтегрованої освіти і в умовах інформаційного суспільства, обґрунтування системи оптимальної соціокомунікаційної взаємодії осіб із особливими потребами – як між собою, так і з соціумом. Важливим кроком є розробка програми гармонізації професійного і суспільного самовизначення і самореалізації осіб із особливими потребами на стадіях абітурієнт – студент – випускник, здійснюваної за допомогою ЗМІ та специфічних каналів соціальної комунікації.

Відповідні проблеми ситуативно чи відносно системно ставали об'єктом дослідження представників різних наукових галузей – передусім психологів та педагогів, але дуже мало порушувалися в межах соціокомунікативістики, журналістикознавства, рекламознавства. Серед тих, хто вдавався до досліджень у цьому напрямку, – О. Лаврик [2], Н. Нечаєва [3], Л. Теодорська [4]. Окрім того, у контексті вивчення відповідних проблем актуалізуються напрацювання вчених у напрямку дослідження суспільних стереотипів (зокрема, М. Бутиріної [1] та ін.).

Метою нашого дослідження є визначити соціокомунікаційні, освітньо-соціалізаційні параметри адаптації осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти і в умовах інформаційного суспільства, особливості каналів масової комунікації за участі відповідної групи осіб, проблеми у площині соціальної комунікації відповідної групи осіб та шляхи оптимізації їх соціалізації за допомогою ЗМІ та доцільної

системи зв'язків із громадськістю. Відповідно, досліджуватимуться ЗМІ та інші КМК, задіяні у процесах оптимізації соціокомунікаційної інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства; стан і перспективи корекції суспільної думки стосовно ООП.

У сучасному українському соціумі та зокрема в інтегрованому навчальному середовищі наявний цілий комплекс проблем соціокомунікаційного, зокрема соціалізаційного, освітньо-соціалізаційного та адаптаційного характеру, пов'язаних як із існуванням негативних суспільних стереотипів (всередині групи та в широкій громадськості), так і з відсутністю багатьох чинників, здатних гармонізувати для таких осіб освітній процес та пов'язану із ним систему соціальної комунікації.

Створення системи інтегрованої освіти і параметри інформаційного суспільства відкривають широкі можливості для осіб із особливими потребами. Це відбувається у складних умовах при наявності низки проблем, пов'язаних із соціалізацією, адаптацією та інтеграцією СО-ОП, зокрема подальшим доступом до освіти та ринку праці. Повсюдно виникають об'єктивні та суб'єктивні проблеми, дуже часто пов'язані з неусталеністю і неоптимальністю системи соціальної комунікації осіб із особливими потребами, що ускладнює соціалізаційні та адаптаційні процеси, знижує ефективність навчального процесу та подальшого професійного самовизначення, у зв'язку із чим нагальною потребою – і виразно актуальною для вирішення проблемою – на сучасних ринках освіти і праці є налагодження гармонійних зв'язків із громадськістю для груп осіб із особливими потребами та організацій, які опікуються їх потребами, що передбачає просвітницько-виховну роботу з усіма учасниками відповідного процесу, серед яких – власне особи з особливими потребами, учні та студенти без особливих потреб, працівники системи освіти, потенційні роботодавці та спонсорсько-благодійні суб'єкти, органи влади тощо. Оновлюваний український медіапростір потребує адаптації іноземних розробок і методик відповідного спрямування до вітчизняних суспільних параметрів, а також розробки й узагальнення системи власних специфічних заходів (наразі часткових і несистемних) у сфері соціальної комунікації для осіб із особливими потребами.

Створення безбар'єрного освітнього середовища для людей із особливими освітніми потребами є одним із ключових елементів сучас-

ної європейської моделі соціального устрою. Тож важливим завданням сучасної вищої освіти в Україні є формування толерантної свідомості й поведінки у студентської молоді шляхом засвоєння європейського досвіду інтегрованого та інклюзивного навчання, а також створення власних принципів соціокомунікаційної інтеграції осіб із особливими потребами відповідно до сучасних українських реалій.

Відповідно, на часі постають визначення й обґрунтування соціокомунікаційних проблем в ситуації інтегрованої освіти, які виникають у осіб із особливими потребами, та розробка на основі цих досліджень програми заходів з оптимізації зв'язків з громадськістю відповідної категорії осіб, здатних зробити органічною та ефективною їх соціалізацію та адаптацію в навчальному процесі, а також при подальшому професійно-особистісному самовизначенні.

Серед завдань, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети – розробка шляхів оптимізації освітньо-соціалізаційної інтеграції осіб із особливими потребами, основ та принципів прогнозування інтегративних проблем таких осіб шляхом вивчення суспільної думки, проведення корекційних заходів, здатних усунути негативні суспільні стереотипи й упередження та полегшити процес адаптації таких осіб в умовах інформаційного суспільства (виготовлення й поширення соціальної реклами та журналістських матеріалів відповідної тематики, проведення круглих столів та конференцій за участі задіяних у цьому процесі осіб та організацій – з метою обговорення та формулювання основних проблем, інформування щодо них громадськості, привернення уваги до діяльності суспільних організацій відповідного спрямування тощо); підготовка та оприлюднення у вигляді публікацій та виступів результатів досліджень щодо сучасного стану, тенденцій і перспектив соціалізаційно-комунікаційних процесів за участі осіб із особливими потребами; обґрунтування можливостей і параметрів створення в інформаційному суспільстві системи оптимальної соціокомунікаційної взаємодії таких осіб між собою і з соціумом; удосконалення програми гармонізації професійного, суспільного та особистісного самовизначення і самореалізації осіб із особливими потребами, здійснюваної за допомогою ЗМІ та інших каналів комунікації.

Сучасний стан, тенденції та перспективи освітньо-соціалізаційних процесів за участі осіб із особливими потребами до сьогодні не вивча-

лися системно, так само, як і їх специфіка в умовах інформаційного суспільства. Технічний розвиток наразі запропонував кардинально нові перспективні шляхи й численні засоби оптимізації соціокомунікаційної адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в усіх сферах життя, зокрема й освітньо-професійній. Проте можливості новітніх ЗМІ та інших шляхів соціальної взаємодії у сфері життєдіяльності осіб із особливими потребами не використовуються вповні – і не вивчаються системно, внаслідок чого соціокомунікаційне середовище і його адаптаційні можливості по суті лишаються білою плямою у сфері науково-практичного осмислення потреб окремих груп населення, особливо в українському просторі. Відсутні комплексні підходи до оцінки соціокомунікаційного стану людини, що не дозволяє проводити ефективну профілактику та корекцію у відповідній сфері, а також оцінку ефективності профілактично-корекційних заходів. Реформування системи соціальної адаптації осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти з метою створення умов для їх оптимальної професійної, суспільної та особистісної самореалізації постійно обговорюється на рівні соціальних програм громадських організацій та владних структур, проте залишається маргінальним напрямком наукового та науково-практичного пошуку, без якого суспільні ініціативи не можуть бути ефективно осмислені і втілені.

Підґрунтям роботи в цьому напрямку можуть стати практичні розробки в кількох напрямках. Це наукові, науково-практичні та практичні дослідження й напрацювання, пов'язані із 1) вивченням та створенням соціальної реклами як способу гармонізації суспільного буття та усунення й долання негативних соціальних стереотипів, вагомого чинника оптимізації соціалізаційних процесів (низка наукових публікацій та виступів на наукових і науково-практичних конференціях учасників проекту, виготовлення соціальної реклами у межах роботи навчальної телестудії); 2) дослідженням сегменту спеціалізованої преси і інтернет-ресурсів, ініційованих громадськими організаціями чи особами, що опікуються проблемами осіб із особливими потребами, а також співпраця із такими ЗМІ; 3) вивченням та підготовкою матеріалів соціальної тематики у неспеціалізованих ЗМІ, зокрема пов'язаних із діяльністю благодійних організацій; 4) вивченням шляхів удосконалення організаційної структури освіт-

ніх установ для ефективного подолання інтегративних проблем ООП.

При здійсненні досліджень у цьому напрямку мають задіюватися такі методи й підходи, як використання сучасних теоретичних та прикладних методів оцінки освітньо-соціалізаційного стану ООП, створення комплексної програми оптимізації параметрів інтегрованого навчання із задіюванням широкого спектру каналів соціальної комунікації. Це передбачає оцінку соціалізаційних особливостей і можливостей ООП в умовах інформаційного суспільства, їх індивідуальних і групових освітньо-комунікаційних потреб, з урахуванням соціокультурних, економічних і технічних можливостей інформаційного суспільства, оцінку можливих видів медіапослуг, які потенційно дозволяють задовольнити ці потреби, а також доцільності їх залучення з урахуванням сучасних суспільно-політичних, соціокультурних, економічних та технічних можливостей. Ідея полягає в дослідженні та розробці парадигми соціалізаційно-освітніх заходів, ґрунтованих на можливостях медіасередовища, з урахуванням специфіки системи інтегрованої освіти та параметрів інформаційного суспільства. Це передбачає розробку, вдосконалення й використання інструментів і моделей оптимізації соціокомунікаційної взаємодії ООП із соціумом, здатних забезпечити сприятливі соціально-психологічні умови; проведення моніторингу спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ, які вміщують матеріали стосовно ООП, задля оптимізації подання цієї проблематики; реалізацію заходів і оприлюднення наукових, журналістських і ПР-матеріалів, соціальної реклами, здатних інформувати соціум про проблеми і запропонувати шляхи їх вирішення, подолати упередження і стереотипи; розробку і вдосконалення спеціалізованих інтернет-ресурсів, здатних оптимізувати для ООП масовокомунікаційне середовище. Важливим є проведення соціальних опитувань – як осіб із особливими потребами з метою визначення найбільш актуальних з їх точку зору проблем, освітньо-орієнтаційних потреб та шляхів їх оптимізації, так і інших категорій населення з метою визначення їх ставлення до ситуації та ступеня готовності до співпраці у відповідній галузі.

Серед потенційно очікуваних результатів такої роботи – теоретичні та прикладні методи і принципи побудови оптимальної соціокомунікаційної взаємодії осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти; методики оці-

нки, діагностики та корекції соціокомунікаційних проблем, які виникають в ситуації інтегрованої освіти як у осіб із особливими потребами, так і в інших груп населення, які з ними взаємодіють; теоретично обґрунтовані методи покращення системи зв'язків із громадськістю для осіб із особливими потребами; обґрунтування технічних та соціокультурних вимог до розробки програми соціалізаційно-адаптаційних заходів для цієї групи осіб; результати моніторингу сучасних спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ, в яких представлена тематика стосовно осіб із особливими потребами; рекомендації для ЗМІ щодо оптимізації (в ракурсах ефективності та дотримання деонтологічних засад, засад соціальної відповідальності) кількості та якості матеріалів відповідного спрямування; методичні рекомендації для засобів масової інформації щодо покращення та соціально відповідальної корекції матеріалів, пов'язаних із групами осіб із особливими потребами; методичні рекомендації для навчальних закладів щодо розробки і втілення системи заходів, здатних забезпечити кращу доступність та ефективність освіти для осіб із особливими потребами як вагомими параметрами інформаційного суспільства; експериментальні зразки спеціалізованих інтернет-ресурсів, здатних полегшити адаптацію і ефективну взаємодію осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти; експериментальні зразки соціальної реклами відповідного спрямування та результати їх впровадження в практику медіасередовища.

Дані щодо специфічних соціокомунікаційних властивостей осіб із особливими потребами та громадських організацій, які опікуються ними, дозволяють проводити медіапланування з урахуванням сучасного стану проблеми і визначати ступінь змістовної та організаційної корекції системи медійних заходів, ініційованих владою, громадськими та благодійними організаціями, закладами освіти та іншими юридичними чи фізичними особами. У підсумку має бути обґрунтована та реалізована система практик формування громадської думки щодо ООП і їх освітньо-соціалізаційних потреб. Отримані й оброблені результати дозволять суттєво оптимізувати інтеграцію ООП в освітній сфері, гармонізувати їх стосунки із соціумом, усунувши психологічні, технічні й інші непорозуміння, а також вплинути на формування в сучасному інформаційному суспільстві громадської думки, ґрунтованої на засадах гуманізму й соціальної відповідальності.

За результатами такої роботи можуть бути створені конкурентоспроможні методики збору й обробки інформації стосовно соціокомунікаційних потреб і проблем осіб із особливими потребами та розроблена система оптимального підбору шляхів їх соціокомунікаційної взаємодії. Результати можуть бути впроваджені в соціокомунікаційну практику громадських та благодійних організацій.

Якщо уявити оптимальне поетапне втілення відповідних настанов, то воно виглядатиме таким чином. Спочатку має бути здійснена розробка теоретичних і прикладних основ та принципів виявлення соціокомунікаційних проблем осіб із особливими потребами, дослідження стану цих проблем в Україні та параметрів формування громадської думки. Це передбачає: вивчення стану проблеми та створення методики побудови соціокомунікаційної парадигми взаємодії із соціумом осіб із особливими потребами, методики оптимального підбору шляхів і форм соціальної комунікації в цій сфері; визначення шляхом соціологічних досліджень (опитувань, анкетувань) та моніторингу спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ основних соціокомунікаційних проблем соціалізаційного, адаптаційного, освітньо-профорієнтаційного, особистісного характеру для груп осіб із особливими потребами. Відповідно, результатом можуть стати висновки стосовно стану та основних проблем у галузі залучення осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти в умовах інформаційного суспільства; методика оптимізації шляхів і форм соціокомунікаційної взаємодії із соціумом осіб із особливими потребами; побудова вибіркової бази даних осіб із особливими потребами.

Наступний етап має полягати в розробці і реалізації методики комплексної оптимізації соціокомунікаційної інтеграції осіб із особливими потребами в ситуації інтегрованої освіти в умовах сучасного інформаційного суспільства. Це передбачає: розробку методики комплексної оптимізації соціокомунікаційної парадигми для осіб із особливими потребами, дослідження методів діагностики та корекції соціалізаційно-адаптаційного стану таких осіб; розробку методів і шляхів вдосконалення сегмента медіасередовища, пов'язаного з висвітленням проблем осіб із особливими потребами і ставленням до них соціуму; обґрунтування структурної та функціональної схеми оптимальної системи зв'язків із громадськістю для осіб із особливи-

ми потребами та організацій, що опікуються їхніми проблемами; визначення ефективних форм коректування суспільної думки стосовно осіб із особливими потребами шляхом упровадження соціальних ініціатив, а також транслювання соціальної реклами відповідного спрямування. Окрім того – визначення шляхом соціологічних досліджень (опитувань, анкетувань) та моніторингу спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ основних соціокомунікаційних проблем соціалізаційного, адаптаційного, освітньо-профорієнтаційного, особистісного характеру для груп осіб із особливими потребами. І, як наслідок – обґрунтування й розробка методики освітньо-соціалізаційної оптимізації.

Очікуваний результат: практичне впровадження методики оптимізації шляхів і форм соціокомунікаційної взаємодії із соціумом осіб із особливими потребами. Виготовлення пілотних зразків інтернет-ресурсів, здатних задовольнити освітні потреби осіб із особливими потребами, і їх експериментальне впровадження у практику ВНЗ та медіасуб'єктів. Здійснення низки публікацій і заходів (круглих столів, конференцій, фотовиставок), здатних інформувати соціум стосовно проблем осіб із особливими потребами, зокрема освітніх, а також оптимізувати ставлення соціуму до них. Практична реалізація методики оптимізації зв'язків з громадськістю осіб із особливими потребами та громадських організацій відповідного профілю. Залучення спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ до соціалізаційно-адаптаційної практики щодо осіб із особливими потребами. Організація цільової соціалізаційно-адаптаційної, освітньо-профорієнтаційної допомоги особам із особливими потребами. Втілення програми гармонізації професійного та суспільного самовизначення і самореалізації осіб із особливими потребами на стадіях абітурієнт – студент – випускник, здійснюваної за допомогою ЗМІ та специфічних каналів соціальної комунікації.

І фінальний етап має бути присвячений реалізації методики комплексної оптимізації соціокомунікаційної інтеграції ООП в умовах сучасного інформаційного суспільства. Це передбачає такі складові, як розробка методів і шляхів вдосконалення сегмента медіасередовища, пов'язаного з висвітленням проблем ООП і ставленням до них соціуму; обґрунтування структурної та функціональної схеми оптимальної системи зв'язків із громадськістю для ООП та організацій, що опікуються їхніми проблемами; визначення ефективних форм коректування су-

спільної думки стосовно ООП шляхом упровадження соціальних ініціатив, а також трансляції соціальної реклами відповідного спрямування. Окрім того, передбачається практична реалізація методики оптимізації зв'язків з громадськістю ООП та громадських організацій відповідного профілю; залучення спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ до соціалізаційно-адаптаційної практики щодо осіб із особливими потребами; організація цільової соціалізаційно-адаптаційної, освітньо-профорієнтаційної допомоги ООП; втілення програми гармонізації професійного та суспільного самовизначення і самореалізації осіб із

особливими потребами на стадіях абітурієнт – студент – випускник, здійснюваної за допомогою ЗМІ та специфічних каналів соціальної комунікації.

Звичайно, це лише часткові заходи, і кардинальні зміни в цьому напрямку прямо залежать від цілої низки суспільно-культурних обставин, проте постійна увага соціуму до проблем осіб із особливими потребами демонструє рівень його соціокомунікаційної культури, соціальної відповідальності і є передумовою органічної самореалізації в ньому всіх категорій осіб.

Література

1. Бутирїна М. В. Стереотипи масової свідомості : особливості формування та функціонування у медіасередовищі : монографія / М. В. Бутирїна. — Дніпропетровськ : Слово, 2009. — 368 с.
2. Лаврик О. В. Концептуальні засади інклюзивної освіти в сучасній Україні / О. В. Лаврик // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. Тринадцятої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20—21 листопада 2013 р.). — К. : Ун-т «Україна», 2013. — С. 39—41.
3. Нечаєва Н. В. Українські ЗМІ про сучасний стан медичного обслуговування та відносини «лікар – пацієнт» / Н. В. Нечаєва // Держава та регіони : наук.-виробнич. журн. Серія : Соціальні комунікації. — 2010. — № 2. — С. 147—152.
4. Теодорська Л. І. Актуалізація проблем осіб із особливими потребами в соціальній рекламі / Л. І. Теодорська // Проблеми формування громадської думки в сучасній Україні : мат. доп. та виступів / Міжнар. наук.-практ. конф., 14 листопада 2014 р., м. Київ. — К. : КНУКіМ, 2014. — С. 149—151.

УДК 376:615.8–D56.262

О. Є. Дроздовська

Запорізький національний університет

Навчання, фізична та психологічна реабілітація дітей із вадами зору

Дроздовська О. Є. Навчання, фізична та психологічна реабілітація дітей із вадами зору. Проблема отримання якісної середньої освіти для дітей із вадами зору є актуальною, оскільки такій категорії учнів потрібні особливі умови для навчання та реабілітації. Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» для дітей із вадами зору та незрячих має хорошу навчальну базу, медичне та фізіотерапевтичне обладнання для фізичної реабілітації своїх вихованців. Тут приділяють значну увагу також і психологічному аспекту розвитку учнів. Різні творчі гуртки покликані пробудити у вихованцях творчі здібності, бажання пізнавати світ. Завдяки комплексним заходам діти із проблемами зору не тільки отримують необхідні знання, а й покращують свій стан здоров'я та самостверджуються як особистості.

Ключові слова: *учні з проблемами зору, навчальний процес, фізична та психологічна реабілітація.*

Дроздовская О. Е. Обучение, физическая и психологическая реабилитация детей с нарушением зрения. Проблема возможности получить качественное среднее образование для детей с проблемами зрения актуальна, потому что такой категории учеников нужны особые условия для учебы и реабилитации. Запорожская специальная общеобразовательная школа-интернат «Ориентир» для детей с проблемами зрения и незрячих имеет хорошую учебную базу, медицинское и физиотерапевтическое обо-